

Als geen ander kent Adri Duivesteijn de problemen van oude stadswijken. Hij is geboren en getogen in de Haagse Schilderswijk, voerde er actie tegen gemeentelijke plannen om de wijk te slopen en te vervangen door brede verkeersaders en hoge flatgebouwen en bracht als raadslid en wethouder vaart in de Haagse stadsvernieuwing. Hij heeft een "hartgrondige hekel aan afhankelijkheid, bevoogding en paternalisme; vooral van mensen en instituties die het beste met je voor hebben".

Adri Duivesteijn:

Instituties nemen initiatieven bij mensen weg

Daarom wil hij de macht van de woningcorporaties breken die volgens hem "de huisvesting van de minima, die niet kunnen vluchten, monopoliseren". Daarom wil hij naast een sociale huursector een sociale koopsector. Daarmee wil hij voorkomen dat mensen die sociaal opklimmen, de wijk verlaten en wil hij bevorderen dat bewoners weer in hun eigen woonomgeving gaan investeren. Staatssecretaris Tommel verwijt hij "gebrek aan historisch besef" en diens beleid om goedkope huurwoningen te vervangen door koopwoningen voor mensen van buiten noemt hij "pure illusiepolitiek".

In de jaren '70 en '80 heeft u zich als actievoerder, raadslid en wethouder met hart en ziel ingezet voor de stadsvernieuwing. Bent u achteraf trots op wat er toen tot stand gebracht is?

"Het is nu bijna niet meer voor te stellen, maar twintig jaar geleden lagen grote delen van de oude wijken in puin, veel huizen waren gesloopt of dichtgespijkerd. Er was alleen maar neergang. Mensen met

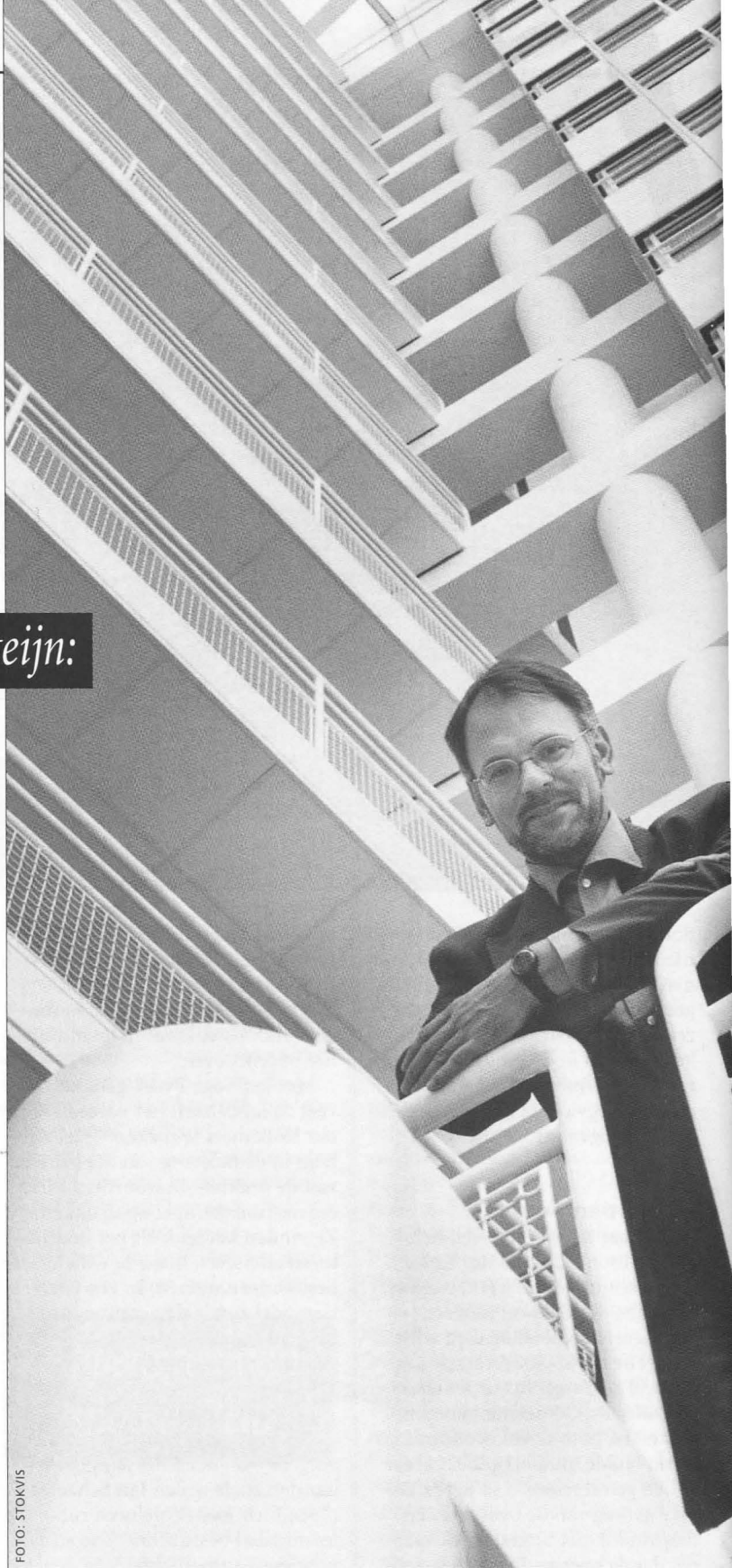
FOTO: STOKVIS

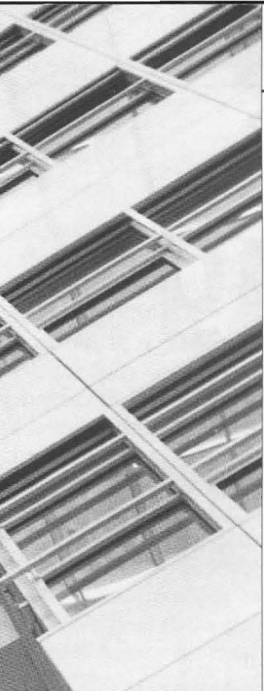
geld wilden er niet meer wonen. Beleggers en projectontwikkelaars wilden alleen in de oude wijken investeren als deze werden platgewalst en ze er een totaal nieuwe wijk konden bouwen. Het enige alternatief was 'bouwen voor de buurt', sociale huurwoningen voor de laagste inkomens. Daar hebben we toen voor gekozen. Na 1980 zijn er miljarden geïnvesteerd om de wijken rondom het centrum te herstellen. Achteraf mogen we blij

zijn dat er toen een restauratieve beweging op gang gekomen is. De oude wijken zijn nu van grote betekenis voor de stabiliteit en het herstel van de binnensteden".

Maar er is ook kritiek...

"Vooral door mensen die toen langs de kant stonden. Staatssecretaris Tommel permitteert het zich bijvoorbeeld om te zeggen dat er in die tijd eenzijdig gebouwd is... Met zo'n standpunt geef je blijk

van weinig historisch besef, want er waren geen alternatieven: de instellingen die geld hadden wilden niet investeren! Daarnaast was er de sociale kwestie. Je kon de bewoners van slooppanden niet voor de bezem van de sanering uit naar de volgende afbraakwijk sturen. Ik vind ook dat de eenzijdige samenstelling van de wijken correctie behoeft, maar je moet de oorzaak daarvan wel kennen en niet vergeten dat de vernieuwing van de oude wijken de start was van de revitalisering van de steden. Twintig jaar geleden was de Jordaan in zijn totaliteit in verval. Nu is het een zeer populaire buurt. Ook in andere steden zijn de wijken rondom het centrum in trek zoals in Den Haag het Zeeheldenkwartier, de Stationsbuurt en zelfs delen van de Schilderswijk. Daar vestigt zich de upper lower class en de lower middle class. Dat vind ik een positieve ontwikkeling.

Negatief, vooral in de beginfase, was het dramatisch slechte architectuurbeleid. Wat gesloopt werd had een grotere kwaliteit qua expressie, karakteristiek en identiteit dan wat er nieuw gebouwd werd. In cultureel opzicht was de stadsvernieuwing een verarming'.

Hoe kwam dat?

"De nieuwbouw was in handen van kongsies van woningbouwverenigingen, aannemerslobbies en vaste architecten. Zij waren doortrokken van de naoorlogse bouwfilosofie en gefixeerd op aantallen woningen. Overal in Nederland bouwden ze hetzelfde. Wat ze in de Schilderswijk bouwden, had niets met die wijk te maken. Tussen '80 en '85 hebben we bewust afstand genomen van de naoorlogse truttigheid en de stap naar de architectuur gezet. De Vaillantlaan is daarvan het ultieme voorbeeld. Het is alleen jammer dat we die stap zo laat gezet hebben".

Is er tijdens de stadsvernieuwing ook niet teveel bedrijvigheid en werkgelegenheid verdwenen?

"Je kunt je inderdaad afvragen of we toen voldoende oog voor de factor werk hadden. Maar we moeten ons daarbij wel realiseren dat de stadsvernieuwing opkwam in een tijd van volledige werkgelegenheid. De werkloosheid in de Schilderswijk was hoger, maar niet echt een probleem. Bovendien betekende de stadsvernieuwing de opschoning van veel illegale activi-

teiten. Veel bedrijfjes zaten op binnenterreintjes in milieutechnisch buitengewoon onprettige en onverantwoorde omstandigheden met veel stank en lawaai. De critici die nu pleiten voor het opnieuw mengen van wonen en werken, hebben gemakkelijk praten. Ze wonen niet in dergelijke wijken. Verder zouden veel bedrijfjes los van de stadsvernieuwing op een volstrekt natuurlijke wijze toch verdwenen zijn".

U gaat de geschiedenis in als de wethouder van het nieuwe stadhuis. Daarmee wilde u de schaa sprong van de stadsvernieuwing naar de stedelijke vernieuwing maken, wat veel mensen niet begrepen. Waarom waren beide voor u onlosmakelijk met elkaar verbonden en zagen anderen het als een prestigeproject en geldverspillerij?

"De steden verkeerden in een crisis. Er was een rottingsproces aan de gang. Als je een belangrijk deel daarvan hebt weggenomen is het logisch dat je de volgende rotte plek gaat aanpakken. Toen alle braakliggende terreinen ingevuld waren en de huizen straat na straat

*Stadhuizen
liggen altijd
gevoelig*

werden opgeleverd, konden we niet om een aanpak van de prostitutie heen als we een gezond woon- en leefklimaat wilden realiseren. We hebben de prostitutie geconcentreerd in drie straten waar we wandelpromenades gemaakt hebben. Dat vonden de mensen logisch, die schaa sprong konden ze maken. Dat gold niet voor de sprong naar het hogere doel van de stedelijke vernieuwing. Het besef dat een stad een gemeenschap is en dat die een vitaal centrum nodig heeft, bestond niet. De mensen hadden een afkeer van de binnenstad. We wilden het centrum weer betekenis geven voor de bewoners zelf en het tot dan toe gevoerde centrumbeleid, wat kantoor- en autobeleid was, omkeren. Het stadhuis moest die ommekeer bewerkstelligen, maar stadhuizen liggen altijd gevoelig. De overheid

mag niet in zichzelf investeren. Het is niet uit te leggen dat je in tijden waarin alom bezuinigd moet worden met slim beleid een stadhuis en stedelijke vernieuwing kunt realiseren zonder dat je dat extra geld kost. En dan krijg je mee dat je geld verspilt aan een prestige-project, terwijl het de soberheid ten voeten uit is. Het stadhuis was de beste interventie in deze stad van de afgelopen twintig jaar".

Met het nieuwe stadhuis wilde u destijds in het Spui-kwartier ontwikkelingen in gang zetten die anders achterwege zouden blijven of meer tijd en geld zouden kosten. U wilde er de stad mee overeind houden en de samenhang herstellen, want de stad dreigde volgens u uiteen te vallen. Zijn die verwachtingen uitgekomen?

"Ze zijn allemaal uitgekomen of komen nog uit. Het hele Spui-kwartier was één grote rotte plek vanaf 1945 tot de bouw van het stadhuis. Nu is het gebied volop in ontwikkeling. Alle plannen voor ministeries, kantoren, woningen, pleinen en culturele voorzieningen die nu uitgevoerd worden vinden hun basis in die periode. De revitalisering van de binnenstad is duidelijk op gang gekomen. Er moet nog veel gebeuren, maar de stad heeft de basis van herstel gevonden. Het stadhuis was daarbij de doorbraak".

Wat was het effect op de oude wijken rondom het centrum?

"Door het nieuwe stadhuis konden er een heleboel gemeentegebouwen gesloopt worden. Daar komen nu woningen. Was het herstel van de oude wijken vroeger de basis voor de revitalisering van de binnenstad, nu is het herstel van de binnenstad de basis voor de upgradering van de oude wijken. De wijken rondom de traditionele arbeiderswijken en de binnenstad worden nu overgenomen door intellectuelen, kunstenaars en de nieuwe wijken. Dat proces breidt zich uit tot andere wijken. Ik ben helemaal niet bang voor een eenzijdige bevolkingssamenstelling in de oude wijken. Ik ben wel bang voor de verdringing die nu plaatsvindt als gevolg van het liberale volkshuisvestingsbeleid. Dat leidt tot een concentratie van lage inkomensgroepen en problemen in de naoorlogse nieuwbouwwijken". >

Adri Duivesteijn (1950) groeide op in de Haagse Schilderswijk, ging naar de LTS en werd in 1968 kok in het Kurhaus. Daar bereidde hij overdag kreeft, 's avonds beraamde hij acties tegen gemeentelijke plannen om de wijk te slopen en tegen speculanten. In 1969 werd hij full time actievoerder. Een jaar later ging hij naar de Sociale Academie en werd hij lid van de PvdA "omdat de noodzakelijke structurele veranderingen langs politieke weg tot stand gebracht moesten worden". In 1975 kwam hij in de gemeenteraad waar hij over de stadsvernieuwing vaak in botsing kwam met PvdA-wethouder Hardon. Toen die in 1980 moest aftreden, volgde Duivesteijn hem op. Die bracht na jarenlang getreuzel flink vaart in de stadsvernieuwing. In 1986 ontwikkelde hij plannen voor een nieuw stadhuis. Dat werd de inzet van een bittere politieke strijd met zijn PvdA-collega Van Otterloo en kostte hem in 1989 zijn wethouderschap, hoewel zijn plan geaccepteerd werd. Over deze affaire schreef hij het spannende boek 'Het Haagse stadhuis. Bouwen in een slangenkuil' (SUN Nijmegen 1994). Na zijn aftreden werd Duivesteijn directeur van het Nederlands Architectuur Instituut tot PvdA-voorzitter Rottenberg hem naar de Tweede Kamer haalde als "een bevlogen realist met het vermogen idealen te verenigen met gewoon, dagelijks pragmatisme". Daar is hij sinds 1994 woordvoerder Volkshuisvesting en voert hij oppositie tegen staatssecretaris D.Tommel.

Bij uw aftreden als wethouder in 1989 zei u in de raad dat de stadsvernieuwing aan herijking toe was. Wat bedoelde u daarmee?

"De manier waarop we stadsvernieuwing bedreven moest veranderen. Eigenlijk hebben we de grootste successen geboekt bij de particuliere woningverbetering. Die had niet alleen betekenis voor de individuele woning, maar ook voor de buurt en de wijk. De mensen zelf identificeerden zich meer met de stadsvernieuwing dan in de traditionele aanpak waarbij de corporaties de leiding nemen en alleen praten met de opinieleiders uit de buurt en niet met de buurt zelf".

Heeft die herijking inmiddels plaatsgevonden?

"Nee, het bouwbeleid, zowel in de stadsvernieuwing als op de VINEX-locaties, is nog steeds institutiebeleid. Intermediaire organisaties hebben het voor het zeggen en bepalen wat anderen mogelijkzoudens willen. We hebben geen vormen waarin de bewoners verantwoordelijkheid dragen voor wat er gebouwd wordt. We moeten tot structuren komen waarin de echte opdrachtgevers - de mensen die er komen wonen - weer invloed krijgen. Daarom verzet ik me zo tegen de schaalvergroting van de woningbouwcorporaties."

Onlangs bent u met uw Tweede Kamercollega Rick van der Ploeg met plannen gekomen voor een sociale koopsector. U wilt de sociale huursector verkleinen en mensen met lage inkomens in staat stellen een woning te kopen. Wat wilt u daarmee bereiken?

"Binnen de volkshuisvesting is een proces gaande dat buitengewoon vervreemdend werkt: marktconforme huurprijzen, verdringing, geen garanties voor betaalbare nieuwbouw, schaalvergroting, fusies... Het gaat niet meer over mensen, maar over producten en rendementen. Wat eens een sociale instelling was, is een bedrijf geworden. De corporaties zijn begin deze eeuw opgericht om de lagere inkomens aan goede huisvesting te helpen, maar voeren nu een strijd om zelf te overleven. Met ons voorstel willen we komen tot zelfbeheer in plaats van institutioneel beheer".

Wat schiet de Schilderswijk daarmee op?

"Ons systeem dwingt de lage inkomens te huren en sluit hen uit van eigendom. Als huurder kunnen ze individuele huursubsidie krijgen, zelfs tot bedragen van 450 gulden per maand. Bij koop krijgen ze helemaal niets. Lage inkomens moeten dus wel huren. Als je het geld voor individuele huursubsidies zou mogen gebruiken voor individuele koopsubsidies zouden ook de lage inkomens kunnen kiezen voor eigendom zonder dat het rijk veel duurder uit is. Nu zijn de lage inkomens afhankelijk van de corporaties. Die monopoliseren de huisvesting van de minima die niet kunnen vluchten, om het maar even in zwarte termen uit te drukken. We willen hun macht breken.

Als in een wijk als de Schilderswijk de helft van de huurwoningen omgezet wordt in vormen van coöperatief eigendom, nemen de institutionele afhankelijkheid en daarmee de verwaarlozing, anonimiteit, niet-betrokkenheid en vervuiling af. Mensen gaan zich samen verantwoordelijk voelen voor hun woonomgeving. Instituten nemen initiatieven bij mensen weg. De cohesie en stabiliteit in buurten zal toenemen. Mensen worden meer op elkaar betrokken. Ze moeten zelf met oplossingen komen, ze kunnen niet meer vluchten, als eigenaar kun je niet zomaar wegllopen; als huurder wel".

Staatssecretaris Kohnstamm, verantwoordelijk voor het Grote-Stedenbeleid, zei onlangs in een interview dat hij 'social engineering' (vorming van sociale structuren. Red.) als het cruciale element ziet in het Grote-Stedenbeleid, maar dat hij "nog geen begin van een antwoord zag op de vraag naar effectieve vormen van social engineering". Ligt dat antwoord in uw voorstel?

"Via de volkshuisvesting kun je organisatieverbanden creëren die social engineering bevorderen. Zelfbeheer van woningen en woonomgevingen zou je heel goed via de volkshuisvesting kunnen genereren. Op zichzelf ben ik blij met het GSB, maar mijn grote kritiek is dat de volkshuisvesting daarin geen enkele rol speelt terwijl die wel de generator is van de ruimtelijke tweedeling. Veel men-

sen die nu verhuizen, verhuizen niet omdat de woning of de wijk slecht is, maar omdat ze daar niet kunnen kopen. Als je daartoe wel mogelijkheden biedt, hou je ze in de wijk".

Is de ruimtelijke tweedeling volgens u een reëel gevaar?

"Absoluut, voor honderd procent".

Zo erg dat er getto's en 'no go areas' ontstaan zoals in Amerikaanse steden?

"Dergelijke getto's heb ik niet voor ogen. Ruimtelijke segregatie moet je in een Nederlandse context plaatsen. Waarom was hier draagvlak voor stadsvernieuwing? Niet alleen omdat het om vele duizenden mensen ging, maar ook omdat de wijken rondom de binnensteden de stad zelf bedreigden. Door het herstel van de oude wijken kwam de revitalisering van de binnensteden op gang en hebben steden weer toekomst. De poten-

Wat is ertegen te doen?

"Als je de verdringing in de oude wijken kunt voorkomen en daar de differentiatie kunt handhaven, voorkom je veel problemen in de naoorlogse wijken. Anders verlies je het".

Als wethouder bent u begonnen met het vervangen van goedkope huurwoningen door duurdere huur- en koopwoningen. Staatssecretaris Tommel probeert op dezelfde manier nu de eenzijdig samengestelde wijken weer aantrekkelijk te maken voor hogere inkomens. Dat moet u deugd doen.

"Ik ben er niet tegen dat je onaantrekkelijke blokken sloopt en op die manier bouwfouten uit het verleden herstelt. Er mogen van mij ook best woningen in de marktsector komen, ook voor mensen van buitenaf. Maar als je, zoals Tommel, denkt dat je in een wijk met 20.000 woningen het

"Het gaat niet meer over mensen, maar over producten en rendementen"

tiële 'no go areas' liggen in de naoorlogse wijken. Daar concentreren zich de laagste inkomens en komen de mensen terecht die elders verdrongen worden. Maar deze gebieden tasten de stad niet echt aan als ze niet goed functioneren. De solidariteit die er ooit naar de oude wijken was, hoeft er niet te komen naar de naoorlogse wijken, vaak geïsoleerde gebieden aan het eind van een tram- of buslijn. Die gebieden kun je in zekere zin maatschappelijk loslaten. Ik zeg niet dat dat gaat gebeuren, maar ik waarschuw er wel voor".

U bent het dus niet eens met uw partijgenoot Flip de Kam die gettovorming "een door de media opgeblazen drogbeeld" noemt?

"De Kam stapt altijd nogal luchtigjes over deze vraagstukken heen. Gettovorming is natuurlijk wel een beladen term, maar ik durf de verantwoording niet te nemen voor de ruimtelijke segregatie als gevolg van zijn marktdenken. Daardoor worden mensen verdrongen die vroeger in de wijk konden blijven wonen in het kader van 'bouwen voor de buurt'".

vraagstuk van de ruimtelijke segregatie kunt oplossen met 45 nieuwe dure huizen, bedrijf je pure illusiepolitiek. Het idee waar Tommel op tamboereert - goedkope woningen vervangen door dure in de veronderstelling dat daar mensen met hoge inkomens van buiten de wijk op af komen en dat je daarmee de samenstelling minder eenzijdig maakt - is onjuist. De mensen die nu in die wijken wonen, moeten hun buurt weer aantrekkelijk maken en daarin gaan investeren. Op den duur wordt die ook voor buitenstaanders weer aantrekkelijk. Daarom moet je voorkomen dat mensen die sociaal opklimmen, de wijk verlaten. Voor hen moeten er koopwoningen komen".

Henk Donkers